

Kezdetben című írása mindenképpen Eric Frank Russel Az egyetlen megoldás-ára emlékeztet, még ha Szathmári talán nem is ismeri. És Az egyetlen megoldás mindenképpen izgalmasabb megoldása a teremtés ellentmondásosságának. Am ezért, és egy-két kevésbé sikerült írásért feltétlenül kárpótol például a Vincenzo, amely alighanem az egyik legizgalmasabb, szellemileg leginkább átfűtött elbeszélése nemcsak a kötetnek, hanem a téma magyar irodalmának is.

A téma: Galilei küszködése, szellemi válsága, ellentmondásokkal terhes viszonya bátyjához, Vincenzóhoz és az egyház szellemi-hatalmi struktúrájához — magával ragadja Szathmárit. Talán ebben az elbeszélésében szabadul fel leginkább a nyelv, könnyedebbé, lendületesebbé válik. Könnyedebben hordozza a gondolatokat, melyeket többi írásához viszonyítva kevésbé közvetlenül, inkább irodalmi eszközökkel tudatosít az olvasóban. Természetesen ebben az elbeszélésben is mindenekelőtt való a gondolat, amelyen minden írása alapszik. Minden esetben a gondolkodó emberiség alapproblémáit foglalják magukba írásai: az emberi szellem összeütközését a hatalommal, a hatalom által szentesített babonával, a realitásokkal, vagy éppen önnön korlátaival. És e kérdéseket írásaiban feltétlenül képes kortalanná, időtlenné, tehát mindenkor aktuálissá tenni, vagyis: irodalomná. (*Gondolat, 1972.*)

SZÁVAY ISTVÁN

Saszet Géza: Bizonyosság

A kolozsvári színház könyvtárában ül egy ember, akit Saszet Gézának szokás — a világ rendje s apja akarata szerint — nevezni. Kényelmesen ül és gondolkodik. Gondolkodnia muszáj.

A gondolatok rimelni is tudnak. Különösen ha világra csodálkozó szemek mögül buggyannak ki. „A filozófia kezdete és vége a csodálkozás” — mondja Saszet. A vége: néha úgy, hogy verssé válik a meditáció. Elszökken a filozófia s a tudás világából — hogy költészetté váljék, mégis megmaradva gondolatnak. Nem lesz tan-költemény, hanem inkább bölcsesség. Verssé válik, amely tiszta, s melyet világosan ért az ember — mégsem tud magyarázni. Talán éppen azért, mert érti, azért nem akar értelmezni.

Én sem értelmezek (vagy csak kicsit) kedvtelésből. És elfogultan: „irányuló” akarattal, tehát saját kedvem szerint. Nem akarok „képet adni”, csak ízelítőt. Hogy is tehetnék másként: nem vagyok ítéző. Versről, mérce szerint szólni nem értek. A tetszik, nem tetszik: csupán magánmérce lehet. Azt sem tudnám megmondani, beletartozik-e Saszet a poéták rendjébe. De hát: nem a céhláda számít, hanem a frigláda, az, amelybe nem lehet beírni és beiratkozni, amelyet csak küldeni lehet.

Egy költővel beszélget Saszet. (*Szilágyi Domokosnak*) Verssorra verssorral. „Emberszabású csizmák”, ezzel a képpel kezdi. Meg is magyarázva: „Mi lehet ember-szabásúbb a hétmérföldes csizmánál?” Elsőre elsiklott mellettem a vers. Nem nyílt meg a városi lélek. De talán századunk emlékképei zártak ajtót a szó előtt. Csizma: földrészünkön dübörögve vonuló, foszlottan vonszolódó lábbeliek képe. Inkább Saszet szavának fordítottja csengett bennem: csizmaszabású emberek. Hogy aztán felbukkanjon a gyermekkori mese, és a vége nyissa meg a verset: „Ideje lenne ... meztláb hordani hétmérföldes sebünket!”

Van egy verse, *Mózes* a címe. Merthogy róla szól. De arról a Mózesről, aki nem országot akart, hanem népet. Aki előtt nem Isten zárta el a Kánaán kapuját; ő maga nem akarta az ígért földjét. Hanem sereget: „aki az életért vívni tud és épít”: magának, szabadságot. Kihajtani akarta a „szedett-vedett” népséget Egyip-

tomból: a szolgáltság lágy öléből és biztonságából, onnét, ahol búza terem, és még bőség is van, ahol „egy év negyven évet terem”. Ahol fűszeres a termés: bilincsek alatt. „Fájó földön” akart Mózes menetelést, addig tartót, „míg az utolsó szolga is elfeledi önnön nevét”, míg generációk generációja járja negyven éven át a talpat égető homokot, hogy még a szolgáltság emlékét is elfelejtse. Mert tudta Mózes: „Szolgának szerezni országot az ugyanaz a szolgáltság.” Mert ezt nem akarta, ezért kellett a negyven év.

Van a kötet végén egy sor hétköznap. Ismerős dolgok mind. De olyanok, amelyek meglepetést rejtenek. Mint ez: „Minden út tovább is visz, csak a zsákutca vezet *valahová*.” Vagy ez a másik, a szeretetről: „Ha a farkas nem szeretné a bárányt, nem enne meg.” Tudja a csuda, talán ott van a filozófia és a bölcsesség különbsége, hogy az egyik az értekezés nyelvén szól, a másik a paradoxon által. Amelynek ügylehet nyelvtana sincsen. Vagy ha van, csak azért, hogy átlépjük határait, kifordítsuk értelmét, akár egy kesztyűt. Összeborzoljuk a nyelvet. Vagy kiöltjük. De inkább idézek: „S a nyelvészeket egyáltalán nem zavarja, ha hülyeségeket beszélünk, hisz a hülyeségnek sincs más nyelvtana.”

Botladozunk a világban, még saját lábunkban is megbotlunk. Saszet Géza verseit olvasva nagyanyám jut eszembe, amikor keresztet rajzolva a kenyérré, megszegi azt. Ahogy kibuggyan az illat, egyszerre és hirtelen. Illat, amely egymagában is laktató. Mintha a vers is kenyér lenne. Illatában biztosan hasonló, talán ezért ajánlották költők kenyér helyett néha. Mert kell a költészet, akár a kenyér. Inkább kenyérhez hasonlítom, nem virághoz. Egy kötet: szekérdereknyi. Vagy a mai világunk szerint: kenyeret szállító autó. Lehetne ez is egy kötet címe — a nekünk hozott kenyérré gondolva. (*Dacia, 1972.*)

T. Z.

TÉKA

MAROSÁN GYÖRGY: AZ ÚTON VÉGIG KELL MENNI

A nagy történelmi sorsfordulóktól, a társadalmak képét átforgató változásoktól terhes korok mindig kedveztek a memoáriróadalomnak. A szaporodó emlékezésekben s olvasóiknak növekvő táborában nemzedékek igénye nyilvánul meg. A nagy átalakulás tevékeny részeseinek (és átélőinek) igénye, akik — helyük végső átadása előtt — szívet készítenek, elébe mennek a történelmi ítékezésnek, kicsit talán bele-szólni is akarva ebbe az ítékezésbe. S annak az új nemzedéknek az igénye, amely már a változás *utáni* kor

szülötte, s *jelenének* jobb megértéséért, tájékozódási pontjainak biztosabb felvételéért fordul a múlthoz, az emlékező közvetlen — szinte „érzéki” — tapasztalataihoz. Nem véletlen hát, hogy századunk nagy változásokat magukban hordozó évtizedeinek átélői (Münnich Ferenctől Déry Tiborig, Hevesi Gyulától Veres Péterig) egyre-másra jelentkeztek emlékeik publikálásával. S az sem véletlen — sokkal inkább múltunk megismerésének fokozódó igénye —, hogy ez a memoárhullám lassan elérkezett az 1945-tel kezdődő korszak bemutatásához is.

Marosán György önéletrajzi trilógiájának középső darabja — eltérően az